

N:o 91.

Af herr **O. Jonsson** i Hof m. fl., om antagande af lag angående ändrad lydelse af 17 kap. 3, 4, 5, 7, 11, 15, 29, 30, 32 och 33 §§ samt 23 kap. 2 § rättegångsbalken.

Sedan Kongl. Maj:ts proposition n:o 3 till 1893 års Riksdag med förslag till lag angående bevisning inför rätta m. m. fallit genom Andra Kammarens beslut den 8 april samma år, synes det vara angeläget, att denna viktiga lagstiftningsfråga å nyo upptages under en sådan form, som kan tillförsäkra densamma ett gynsamare emottagande af Andra Kammaren. I Nytt Juridiskt Arkiv för år 1893, 2:dra afdelningen, finnes under titel »om laga bevis, sakkunnige och nämnd» införd en afhandling, hvori framläggas förslag, hvilka synas oss på ett tillfredsställande sätt lösa denna uppgift, och biläggas vid denna motion ett exemplar af berörda afhandling. På de i densamma anförda skäl och med hänvisning till den särskilda motion, som blifvit väckt om antagande af en »Lag om sakkunnige biträden åt domstolarne», föreslå vi, att Riksdagen må för sin del besluta en lag af följande lydelse:

»Lag angående förändrad lydelse af 3, 4, 5, 7, 11, 15, 29 och 30 §§, första punkten af 32 § samt 33 § i 17 kap. äfvensom 2 § i 23 kap. rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 3, 4, 5, 7, 11, 15, 29 och 30 §§, första punkten af 32 § samt 33 § i 17 kap. äfvensom 2 § i 23 kap. rättegångsbalken skola erhålla följande lydelse:

Bih. till Riksd. Prot. 1894. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 20 Häft. (N:o 91—93.) 1

17 Kap.

3 §.

Vill någon sin talan med vittne fästa; tage det sjelf med sig eller låte det lagligen till rätten stämma. Beropar sig någon å flera vittnen i samma sak, de må genom en stämning inkallas, om det beqvämligen ske kan. Vittne må ock i högre rätt höras, ändå att det i den nedra ej nämndt varit. Kommer ej vittne, som stämndt är, och visas ej laga förfall, böte från och med tio till och med två hundra daler; och lägge rätten sedan viss dag och vite före. Sådant föreläggande skall vittnet delgifvas. Kommer vittnet ej ändå, må vittnet till rätten hemtas. I brottmål, deri den tilltalade hålles häktad, må rätten genast hemta vittne, som utan styrkt laga förfall uteblifvit. Förfaller frågan om vittnets hörande, må det ej sedan till böter eller vite fällas. Nöjes ej vittne med utslag, hvarigenom det blifvit till böter eller vite fäldt, ege deröfver sig besvära såsom öfver slutligt utslag i brottmål.

4 §.

Är något vittne fjerran, eller kan det för annan laga orsak ej komma till den domstol, der det nämndt och godkändt är, eller finnes inställelsen medföra oskäligen kostnad; då skall det i begge parternas, eller deras ombudsmäns, närvaro höras inför närmaste rätt, der det vistas i staden eller å landet, allt som det snarast ske kan. Är vittne sjukt, varde då hemma afhördt. Är vittne utomlands, och begär part, att det derstädes höras skall, må, då skäl dertill äro, rätten tillåta, att det höres vid utländsk domstol eller behörig svensk myndighet utomlands.

5 §.

Ej må någon, som till vittne nämnd är, draga sig vittnesmålet undan: gör han det; hafve domaren våld att hålla honom dertill genom vite. Låter han sig ej deraf rätta, förelägge honom domaren äfventyr af häkte. Ej må af anledning, som nu är sagd, någon i samma mål ådömas viten till högre sammanlagdt belopp än ett tusen daler eller hållas i häkte under längre tid än sammanlagdt sex månader. Har vittne blifvit i häkte insatt, skall det åter för rätten ställas vid rådstufvurätt och hof-

rätt inom fjorton dagar och vid häradsrätt inom sex veckor; tarfvas förty urtima ting, vare lag, som om urtima ting för ransakning med häktad. Förfaller frågan om vittnets hörande, må ej till vite fällas, och varde vittne, som är i häkte insatt, derur genast lösgifvet. Nöjes ej vittne åt rättens beslut, hvarigenom det till vite fälts, ege sig besvära, på sätt i 3 § sägs. Vill vittne klaga öfver rättens beslut, till följd hvaraf det i häkte hålles, gälle hvad för klagan öfver beslut om häktning i brottmål stadgad är.

7 §.

Ej må den vittna, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller är förlustig medborgerligt förtroende; ej den, som eger del i saken, ändå att han ej förer talan i målet; ej den, som kan af målets utgång vänta synnerlig nytta eller skada; ej i brottmål målsegande, ändå att han afsagt sig rätt till talan; ej angående brottslig gerning den, som misstänkes för brottet eller delaktighet deri; ej den, som med part eller någon, hvilken har sådan del i saken, att han förty ej vittna må, är eller varit förenad i äktenskap, eller är trolofvad, eller är i rätt ned- eller uppstigande skyldskap eller svågerlag, eller är i den skyldskap, att den ene är den andres broder eller syster eller broder- eller systerbarn, eller är i svågerlag, i ty att den ene är eller varit gift med den andres syskon; ej må ock den, som blifvit anlitad att föra parts talan i rättegång eller deri honom biträda, utan hufvudmannens medgifvande höras såsom vittne om hvad han för fullgörande af det uppdrag fått sig förtrodt. Är genom allmän lag eller särskild författning någon ålagdt att ej uppenbara hvad han på grund af embete, tjenst, eller annan befattning fått sig bekant; må han ej om sådant höras såsom vittne, der han ej blifvit i laga ordning löst från sin förpligtelse. Huruvida fosterföräldrar eller fosterbarn till någon, som har sådan del i saken, att han förty är jäfvig, må såsom vittne i målet höras, så ock huruvida den, som är under tilltal för brott, det der kan medföra förlust af medborgerligt förtroende, må såsom vittne höras, eller, der ett brott blifvit mot två eller flera begånget, den ene må vittna om det som händt den andre, profve domaren efter omständigheterna.

11 §.

Embets- eller tjenstemän eller den, som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjensteärende eller utöfva annan allmän befattning eller tillhandagå vid offentlig förrättning, vare ej i egenskap af målsegande jäfvig att vittna om brott, som blifvit emot honom under utöfningen af embe-

tet, tjensten eller uppdraget begånget, der ej annat vittne är att tillgå. I mål, som angår kommun, bolag, eller förening, vare medlem eller delegare i den samfällighet ej i denna egenskap jäfvig att vittna, der han ej är enligt lag omedelbart och personligen ansvarig för samfällighetens förbindelser eller kan vänta synnerlig nytta eller skada af målets utgång.

15 §.

Den vittne påkallat, ersätte det dess resekostnad, tåring och tidspillan. Sämjas de ej derom; lägge dem så domaren emellan, som skäligen pröfvas. Har rätten låtit hemta vittnet, gälde det hemtningskostnaden. Stämmer part vittne till rätt, under hvilken det ej har sitt hemvist, och har det längre väg derifrån till rätten än femtio kilometer, gälde parten vittnet i förskott skjutspenningar för en häst eller, der jernväg eller ångbåt kan för resan eller någon del deraf begagnas, afgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt, fram och åter. Om ersättning till vittne, som i brottmål af allmän åklagare eller enligt rättens förordnande inkallats, är särskildt stadgad. Den, som ej nöjes åt rättens beslut angående vittnesersättning, må deröfver sig besvära, såsom i 3 § sägs; men beslutet gånge ej dess mindre i verkställighet.

29 §.

Två trovärdiga vittnen äro fullt bevis, deri de sammanstämma. Ett vittne gälle ock för fullt bevis, der dess utsaga af bindande omständigheter och liknelser styrkes; så ock sådana omständigheter och liknelser, der de öfvertygande äro.

30 §.

Är ej fullt bevis, men finner domaren sådana skäl hafva förekommit, att hvad käranden uppgifvit synes sannolikt, må svaranden dömas att med ed sig värja. Men ej må det ske utan i nödfall och då sanning ej annars utletas kan. I urbota mål må ej till värjemålsed dömas.

32 §.

Nu äro i urbota mål sannolika skäl emot den, som anklagas, men finner domaren honom ej kunna emot sitt nekande åt saken fällas, lemne saken

åt framtiden, då den kan uppenbar varda. Der — — — — —
berättigad.

33 §.

Käranden åligger sitt käromål lagligen bevisa; eller vare svaranden fri. Vänder svaranden någon omständighet före att sig dermed värja; bör ock han med bevis den styrka. *Gitter käranden ej styrka värdet af skada, som honom tillskyndats, sätte rätten ändock ut skadeståndets belopp, som skäligt pröfvas.*

23 Kap.

2 §.

När dom å häradsting fällas skall; underrätte häradshöfdingen nämnden om saken, och de skäl deri äro, så ock hvad lag i ty fall säger. *Sedan säge häradshöfdingen sin mening. Är nämnden ej ense med häradshöfdingen om hvad i målet skall anses bevisadt, eller om till värjemålsed dömas skall, eller om skadestånds belopp, gälle derutinnan den mening, hvarom två tredjedelar af nämnden sig förenat.* Varder i annan fråga nämnd från häradshöfding skiljaktig och äro alla i nämnden ense, gälle nämndens mening. I ty fall svare hvar man i nämnden för sin dom. Eljest stånde vid det, som häradshöfding rättvist pröfvar, och svare han för domen.

För den händelse det emellertid skulle anses lämpligare att, till undvikande af svårigheterna vid afgörandet af hvad som bör falla under den ena eller andra kategorien här ofvan, låta nämndens ökade befogenhet gälla i allt utan undantag, hafva vi ingenting deremot och få fördenskillt alternativt föreslå följande lydelse af samma 23 kapitel 2 §.

När dom å häradsting fällas skall; underrätte häradshöfdingen nämnden om saken och de skäl deri äro, så ock hvad lag i ty fall säger. Sedan säge häradshöfding sin mening. Är nämnden ej ense med häradshöfdingen, gälle den mening hvarom två tredjedelar af nämnden sig förenat. I ty fall svare hvar

man i nämnden för sin dom. Eljest stände vid det som härads höfding rättvist pröfvar och svare han för domen.

Stockholm den 27 januari 1894.

Olof Jonsson
i Hof.

Anders Persson.

Carl Carlsson Bonde.

Werner G. von Schwerin.

Bil. till motion N:o 91.

Om laga bevis, sakkunnige och nämnd.

Af

O. W. Staël von Holstein.

Sedan vid innevarande års riksdag Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag om bevisning inför rätta fallit i Andra Kammaren, hafva vännerna till svenska rättegångsväsendets utveckling och förbättring måst uppställa spörsmålet: *hvad är nu att göra?* Ett försök till svar på denna fråga följer här nedan.

Under diskussionen i Andra Kammaren framkastades den tanken, att, om förslaget då fölle, detsamma borde å nyo af regeringen framläggas i oförändrad form. En sådan åtgärd kunde vara rätta svaret på det motstånd mot förslaget, som grundades *uteslutande* på nationens obekantskap med detsamma och de viktiga frågor, som deraf beröras; detta förhållande kunde ju förändras genom ett uppskof, som beredde de folkvalde lagstiftarne tid att studera ämnet och betänka sig. Men skall detta ändamål med ett uppskof verkligen vinnas? Kan man tänka sig, att de 143 lagstiftare, hvilka den 8 april 1893 stodo tveksamma eller fiendtliga mot förslaget, skola åt detta och dess förarbeten egna ett så grundligt studium, att deras tvekan kan undanrödjas, deras motvilja besegras? Och eger detta förslag i sig sjelft förutsättningarna för att kunna åstadkomma en sådan verkan? Vi betvifla detta. Lagförslagets omfattning och vidlyftighet, dess formella beskaffenhet synes oss utesluta alla sådana förhoppningar. Och ingalunda kan det vara önskvärdt, att, i en sak af denna beskaffenhet, ett bifall framtvingas genom Riksdagens uttröttande. Om någon lag behöfver uppbäras af den allmänna meningen bland juristerna och allmänheten, är det säkerligen en sådan som denna, hvilken afser att åt hela rättegången gifva en ny rigtning, i lagskipningen ingjuta en ny anda.

Föga afseende läser man böra fästa vid deras mening, som anse, att med alla ändringar af lagens regler om bevisning bör anstå, intill dess att en helt och hållet ny rättegångslag kan på en gång till antagande framläggas. Man har visserligen inom lagstiftningens historia, och äfven i den allra nyaste, sett exempel på, att en rättegångsreform kunnat sålunda i ett slag genomföras; men då detta lyckats, har det skett under förutsättningar, hvilka för närvarande saknas här i landet. Antingen har det endast gällt en kodifikation af partiella processlagar och häfdvunnen praxis — såsom förhållandet var, då 1734 års rättegångsbalk antogs — eller också har reformen haft en politisk grund, såsom förhållandet var, då de tyska processlagarna år 1877 genomdrefvos. Under sådana förhållanden är lagstiftningsarbetet företrädesvis af teknisk natur, och de lagstiftande församlingarna hafva föga annat att göra än att i klump antaga eller förkasta hvad som förelagts dem. Endast under sådana förutsättningar äro under ett representativt statskick större reformarbeten på den allmänna rättens område möjliga. Här i landet åter föreligger icke för närvarande något behof att kodifiera de gällande processuella lagarna eller att utarbета någon helt och hållet ny rättegångslag. Rättegångsbalken, sådan densamma, med senare tillkomna författningar kompletterad, ter sig i våra vanliga lageditioner, är ännu en fullt användbar kodex, med hvilken såväl domarecorpsen som allmänheten äro både förtrogna och belåtna. Att utbyta en sådan folkbok emot en ny efter andra grunder uppställd och annorlunda formulerad lag är, ur ren praktisk synpunkt sedt, en betänklig sak. Ur denna synpunkt är det både nyttigt och nödigt, att, så länge och så vidt det ske kan, alla lagändringar af mindre omfattningar i formelt hänseende anslutas till den gamla lagen och inpassas i denna som i en sammanhållande ram. Sålunda hafva äfven de i principiellt hänseende viktigaste lagändringar, allmänneligen intill medlet af innevarande århundrade, och äfven ganska ofta derefter, blifvit med 1734 års lagverk införlifvade.

Men understundom har man äfven gått annorlunda till väga och kompletterat lagstiftningen med fristående lagar, hvilka icke i formelt hänseende på något sätt inpassats i lagbokens system. Sådant kan under vissa omständigheter vara lämpligt och till och med nödvändigt men medför alltid svårigheter och olägenheter. Denna utväg torde aldrig böra användas annat än i nödfall. Sådant nödfall kan föreligga, då vissa partier af lagen behöfva en utveckling, som icke rymmes inom den gamla ramen. Detta var, för att anföra ett exempel, förhållandet med konkurslagstiftningen, då denna erhöi sin sjelfständiga ställning bredvid handels- och rättegångsbalkarna. Tvifvelaktigare är, om samma

nödfall förelåg, då preskriptions-, urarfva- och boskildslagarna likaledes ställes utom lagbokens system, och fråga är, om icke de brister, som vidlåda dessa delar af lagstiftningen, hafva sin egentliga grund just i deras omotiverade utbrytning ur lagverket. Detta anföra vi såsom ett varnande exempel. I många fall är å en annan sida formen af speciallag nödvändig just för bevarande af lagbokens integritet, nemligen då fråga är om ordnande af rättsinstitut, hvilka äro yngre än lagverket och för detta främmande, såsom den immateriella eganderätten, aktiebolagsrätten m. m. Slutligen kan äfven utfärdandet af speciella, inom sig afslutade lagar vara befogadt, då dermed afses att successivt under de lagstiftande myndigheternas granskning bringa någon del af lagen, som är af beskaffenhet att tåla afsöndring från det hela och till äfventyrs äfven sönderstyckning i mindre delar.

Detta var förhållandet med utsökningslagen och företrädesvis med strafflagen. Den förstnämnda af dessa lagar är väl icke alldeles beroende af rättegångsbalken men kunde dock skiljas från denna; någon vidare sönderstyckning var dock icke möjlig och skedde ej heller. Med strafflagen är deremot ett alldeles särskildt förhållande. Den moderna straffrätten är så principiellt skild från privaträtten, att något tvifvel om möjligheten att fullständigt omarbete missgerningsbalken utan att beröra lagbokens civila balkar icke kunde uppstå. En sådan sjelfständig reform af straffrätten har också i nästan alla länder skett. Huruvida en sådan reform lämpligen kan ske utan motsvarande reform af straffprocessrätten är en fråga, som vi här förbigå. Men hvad mera är, strafflagen är äfven till sin natur sådan, att den tål sönderstyckning inom sig utan att allt för stora olägenheter deraf uppstå. Då nutidens strafflagar äro i systematiskt hänseende uppställda efter de särskilda kategorierna af brott, låter det sig göra att successivt företaga pröfningen af de särskilda afdelningar eller kapitel, hvori en strafflags speciella del sönderfaller; detta líkväl endast under förutsättning, att det slutliga målet — strafflagen i sin helhet — redan från början föreligger i principiellt godkänt förslag, och att den successiva reformen ledes med ständig hänsyn till sammanhanget i det hela. På detta sätt åstadkoms under perioden 1855---1864 vår nu gällande strafflag med äldre lagberedningens förslag till mönster och ledstjerna. Vid den tiden hade hela den europeiska straffrätten antagit en homogen karakter; äldre lagberedningens förslag motsvarade tidens allmänna fordringar; några nationella egendomligheter på den materiella straffrättens område förekomma ej — och för olikheterna på det straffprocessuella området saknade man blick. Det var sålunda ej svårt att uppnå enighet i detta

arbete eller att bibehålla nödig konsekvens från arbetets början till dess slut.

Det lyckliga resultatet af det sätt, hvarpå strafflagsreformen bedrefs, har här i landet skaffat mycken auktoritet åt »de partiella reformernas väg», och man har derunder hittills alltid tänkt sig just samma metod, som begagnades vid detta reformarbete, d. v. s. ett successivt antagande och tillämpande af större eller mindre *delar* af ett lagverk, intill dess att dessa delar kunna sammanfogas och utfärdas såsom en sammanhängande lag.

Det är denna metod, som nya lagberedningen sökt tillämpa på processreformen, och man eger för närvarande såsom produkt af beredningens trettonåriga arbete med rättegångsfrågan tre särskilda partiella förslag af denna art, nemligen: 1:o) förslag till lag angående vissa bestämmelser om rättegången i brottmål, förkastadt af 1886 års Riksdag; 2:o) förslag till lag om bevisning inför rätta, förkastadt af 1893 års Riksdag och 3:o) förslag till lag angående fullföljd af talan i öfverrätt och hos Konungen, hvilket varit remitteradt till hofrätternas utlåtande och mötts af allmänt ogillande. Det vill synas, som om de hittills gjorda försöken icke uppmuntrade till fortsättning.

Orsaken till försökens misslyckande anse vi ligga deruti, att processrätten icke i samma mening som straffrätten egnar sig för partiel behandling. Detta har visat sig oupphörligt under kritiken af beredningens tre ofvannämnda förslag och icke minst under Andra Kammarens diskussion i ämnet vid innevarande års riksdag. Man erkänner behovet af ökad frihet i bevispröfningen — men under vissa förutsättningar, hvilka saknas. Man fordrar garantier i förändrad organisation af underdomstolarna å landet, — men förslag i sådant hänseende föreligger icke. Man skänker förslaget sin högaktning, — men man vågar icke antaga det, emedan man ej kan beräkna dess följder.

Såsom ett sekundärt skäl till de partiella reformförsökens misslyckande kan också hänvisas till den omständigheten, att de framlagda förslagen icke, såsom de partiella strafflagsförslagen, utgöra delar af något helt förslag, hvilket vunnit allmänt gillande. Ty detta kan ingalunda sägas vara förhållandet med de partiella förslagens källa, det s. k. principbetänkandet af 1884.

Dessa äro emellertid icke de enda orsakerna till det motstånd, förslaget rönt. För att vara partiella reformförslag äro dessa förslag allt för omfattande både i materielt och formelt hänseende. I materielt hänseende proklamerar t. ex. bevisningsförslaget »den fria bevisningspröfningens princip» i ordalag, hvilka dels förskräcka dem, som icke

äro förtrogna med denna principens verkliga innebörd, dels lofva vida mera, än fortsättningen af förslaget håller. Vidare har förslaget till de lagstiftande myndigheternas pröfning hänskjutit så omtvistade och omogna frågor som editionsplikten och parts-eden. I formelt hänseende gör förslaget anspråk på att ersätta hela 17 kap. rättegångsbalken, ehuru väsentliga delar af detta icke äro i behof af någon förändring och därför måst i omskrifven form upptagas i förslaget. Men dylika omskrifningar äro farliga och i alla händelser besvärliga för dem, som skola begagna den nya lagen under ständig jemförelse med den gamla, vid hvilken de äro vana. Den föreslagna nya lagen om bevisning är dessutom så uppstæld och affattad, att den icke passar i stycke med de delar af rättegångsbalken, som tills vidare skulle blifva oförändrade. Det är tydligt, att förslagets författare tänkt sig, att rättegångsbalkens öfriga delar efter hand skulle omarbetas efter mönstret af det nu framlagda förslaget, och sannolikt ha dessa författare fullkomligt klart för sig, huru i en framtid den nya rättegångslagen skulle komma att se ut. Men under tiden? Huru obehvämlig skulle icke under den kanske ganska långa öfvergångstiden den del af lagboken blifva, der rättegångsreglerna hafva sin plats! Det är dessutom väl mycket begärtdt, att landets valde lagstiftare skola på nya lagberedningens och regeringens auktoritet antaga en bit af ett lagförslag, som ännu icke fins till annat än i lagförfattarnes fantasi.

Om den metod för det partiella reformarbetet, som beredningen valt, sålunda icke synes kunna leda till resultat, finnas dock lyckligtvis *andra* vägar att gå, hvilka i jemförelse med beredningens förslag kanske skola förefalla endast såsom anspråkslösa gångstigar men efter vårt förmenande föra genare till målet.

Sålunda torde man tills vidare böra *lemna alldeles å sido* de svårösta och omtvistade frågorna om *editionsplikt* och *parts-ed*. Dessa äro så viktiga men tillika hittills så litet utredda, att det säkerligen skulle vara ganska vådligt att nu skrida till deras definitiva lösande. De förtjena att hvar för sig tagas under särskild behandling i sinom tid, då medvetandet om behofvet af en reform i dessa viktiga delar af rättegången hunnit vakna hos allmänheten, och möjligen äfven sjelfva rättegångssättet, särskildt i öfverinstanserna, hunnit utbilda sig till mogethet för användandet af dessa lika kraftiga som ömtåliga medel till sanningens utforskande. Likaledes torde det icke för närvarande vara nödigt att upptaga den omtvistade frågan om ett vidsträcktare användande af rättslig *syn* såsom bevismedel. Medelst uteslutande af så väl de nu nämnda ämnena som den oroväckande 1 § och de lika obehöfliga som

mångtydiga stadgandena om *eget erkännande* i §§ 3 och 4 kan man *reducera hela saken till frågor, om hvilka någon synnerlig meningsskiljaktighet hittills ej visat sig eller synes vara att förvänta.*

Hvad åter formen angår, så synes det vara ur alla synpunkter lämpligast att, så vidt möjligt är, *hålla sig till och använda den gällande lagtexten.* Härigenom vinnes bland annat den fördelen, att de granskande myndigheterna kunna med minsta svårighet finna, i hvilka hänseenden nytt och gammalt skiljas åt. Man undgår derigenom också att rubba gamla stadganden, hvilka i sin närvarande ordalydelse och ställning ingifva allmänheten ett förtroende, som hvarje ny lagbestämmelse i viss mån måste sakna. Helt och hållet nya lagbestämmelser, såsom t. ex. stadgandena om *sakkunnige*, hvilka icke kunna inrymmas i den gamla lagtexten, torde böra göras till föremål för *särskild författning.* Detta synes med afseende å stadgandena om sakkunnige vara desto mera lämpligt, som det är tvifvelaktigt, huruvida icke dessa snarare angå domstolsorganisationen än bevisningen, huruvida icke således en författning angående domstolarnes rätt att tillkalla sakkunnige snarare bör i lageditionerna införas under 1 kap. än under 17 kap. rättegångsbalken.

Men först och sist är det af vikt, att ett lagförslag, som skall hafva utsigt till framgång, *icke öfverskrider gränsen för hvad som för närvarande är behöfligt och ostridigt.*

Det kan till äfventyrs synas svårt, ja, kanske omöjligt, att iakttaga sistnämnda regel, då det under frågans hela föregående behandling till öfvermått talats och skrifvits om sakens stora principiella betydelse, hvaraf nog de flesta bibringats den föreställningen, att här vore fråga om en radikal omstörtning, som icke medgäfvade någon moderation. Efter vår uppfattning förhåller det sig icke så. Man har icke rätt att påstå, att 1734 års lag innehåller någon legal bevisteori i den meningen, att domarens pröfning skulle i hvarje fall vara bunden af lagens föreskrifter, att endast vissa bevismedel skulle vara tillättna och alla andra uteslutna och att lagen skulle för hvarje slag af bevis hafva fastställt ett visst bevisvärde. Den svenske domaren har redan en mycket vidsträckt befogenhet att döma endast efter sin egen öfvertygelse om hvad som i saken är sant. Endast *för vissa fall* är denna befogenhet inskränkt genom fasta bevisregler, hvilka kunna tvinga domaren att döma emot sin öfvertygelse eller åtminstone hindra honom att döma efter hvad han anser vara sant, i hvilken senare händelse det i regeln öfverlemnas åt ena parten, svaranden, att med sin ed afgöra saken. Då det talas om, att »den fria bevispröfningen», i strid med lagens bud, trängt

in i den svenska lagskipningen, är detta oriktigt så till vida, att 1734 års lag visst icke hindrar domaren att i de flesta fall fritt pröfva bevisningen, men riktigt så till vida, att de band, som lagen för vissa fall lagt på domarens pröfning, understundom skulle leda till så orimliga resultat, att domaren, i den materiella rättvisans intresse och med den allmänna meningens bifall, sätter sig öfver lagens bud och följer sin öfvertygelse. Det är således öfverdrifvet att säga, att Sveriges domare i regeln tillämpa ett annat bevissystem, än lagen innehåller, och att det för utjemnande af denna konflikt fordras en principiell omkastning af den lagstadgade grunden för domarens sanningspröfning. Hvad som för afhjelpande af denna konflikt erfordras är endast, att de *speciella lagbud, hvilka vid domarens sanningspröfning föranleda konflikter emellan lagen, å ena, och domarens rättskänsla, å andra sidan, revideras så till vida, att dylika konflikter undvikas, men utan att de ifrågavarande lagbudens innehåll i öfrigt uppoffras*. Det är tydligt, att en sådan revision måste verkställas med största försigtighet och grannligheten, och detta uppnås ingalunda genom proklamerande af principer, såsom skett i det förkastade förslaget 1 §.

När man nu med lagboken i hand undersöker, *hvilka de band äro, som lagen lagt på domarens sanningspröfning*, så möter man först i rättegångsbalkens 17 kap. 29 § den hufvudsakliga regeln: »Två vittnen äro fullt bevis, deri de sammanstämma.» Denna regel har sin motsvarighet uti och sammanhänger med de stadganden i andra lagens balkar, enligt hvilka testamente, jordaköp, bolagskontrakt m. fl. rättshandlingar skola för att vara giltiga afslutas med två vittnen. Vid upprättandet af sådana handlingar ankommer det på testator eller kontrahenterna att såsom vittnen använda personer, för hvilka de hafva förtroende, på hvilkas utsagor de vid möjligen uppkommande tvist anse sig kunna lita. Ur denna synpunkt är således ingenting att anmärka mot dessa stadganden. Men då principen om två vittnens formella beviskraft öfverföres till processen, inträffar en olikhet. Det beror icke vidare på dem, hvilkas rätt kan blifva beroende af vittnenas utsagor, att välja vittnena. De hafva endast jäfsrätt emot dem, och den egentliga garantien för vittnenas trovärdighet ligger i den ed, de aflagt. Men nu kan man icke genom vittnesjäf — om än dessa utsträcktes aldrig så långt — från vittnesmål utestänga alla de personer, hvilka i allmänhet eller i ett visst förhållande måste anses otillförlitliga, icke heller har vittneseden någon osviklig förmåga att hindra afläggandet af medvetet falska vittnesberättelser. Vittnen kunna också, likaväl som andra människor, komma under inflytande af hallucinationer och sinnesförvillelser, särdeles om

de vid förnimmetillfället befunnit sig i upprörd sinnesstämning eller deras fantasi eljest blifvit satt i rörelse. Ja, äfven »suggestion» bör tagas med i räkningen. Det är också otvifvelaktigt och af erfarenheten bekräftadt, att ifrågavarande regel, såsom ovilkorlig, innebär stor fara, om än de fall, då denna fara i verkligheten framträd, varit jemförelsevis sällsynta. Emellertid torde det någon gång hafva inträffat, att svensk domstol funnit sig af omständigheterna föranlåten att fränkänna två vittnens sammanstämmande berättelser den af lagen dem tillerkända beviskraft. Detta har då skett på den grund, att domaren underkänt vittnenas *trovärdighet*. En sådan pröfning ligger enligt nu gällande lag utom domarens befogenhet och står i bestämd strid emot lagen, men är enda utvägen för domaren att undandraga sig fällandet af en dom, som enligt hans öfvertygelse skulle innebära en uppenbar orättvisa. Detta är den enklaste, om också icke den vanligaste, formen af en konflikt emellan en legal bevisregel och domarens samvete; och det lär väl lika litet kunna anses tvifvelaktigt, att anledningen till en sådan konflikt bör undanrödjas, som någon betänklighet bör uppstå emot medgifvandet åt domaren af rättighet att fränkänna två vittnens sammanstämmande intyg laga verkan af fullt bevis, då han finner *särskild anledning att betvifla vittnenas trovärdighet*, vare sig i allmänhet eller under de omständigheter, hvarom fråga är. Bibehållandet af regeln såsom allmän norm har onekligen sina fördelar, men ingen af dessa fördelar behöfver gå förlorad, om regeln endast inskränkes derhän: att »två *trovärdiga* vittnen är fullt bevis, deri de sammanstämma»; och genom inskjutandet af ordet »trovärdiga» erhåller domaren all den frihet i pröfningen af detta bevis, som är behöflig för hans samvetes fredande.

Ur nyssnämnda regel, att *två* vittnen äro *fullt* bevis, har lagstiftaren härledt den andra regeln, att »*ett vittne* om sjelfva målet gäller ej mer än för *halft* bevis». I detta begrepp om »halft bevis» framträder den legala bevisteoriens formalistiska karakter; något sundt förnuft finnes egentligen icke i denna aritmetiska begreppsbestämning. Också har lagstiftaren i många fall, då det icke är fråga om vittnen, tillagt *en* persons utsaga full beviskraft. Vi behöfva endast erinra om alla å embetets vägnar utfärdade bevis, intyg och utlåtanden. Om det sålunda är klart och medgifvet, att under vissa förhållanden fullt vitsord kan och måste tilläggas *en* persons uppgifter, så måste man fråga sig, hvarför icke också under vissa förhållanden enahanda beviskraft skulle kunna tilläggas *en* persons *på vittnesed* aflagda berättelse. Om man, på sätt vi ofvan föreslagit, medgifver domaren rättighet att underkänna ett eller flera vittnens trovärdighet, bör man också kunna anförtro honom att under

vissa omständigheter tillerkänna ett vittne *ökad* trovärdighet, d. v. s. att hålla ett vittne lika godt som två eller flera. Det är tydligt, att en sådan rättighet för domaren måste vara af största vikt i alla de fall, då icke mera än ett vittne finnes att tillgå. Nu gällande lag stadgar för detta fall, att, då endast ett vittne finnes, »bör den, som käres till, med ed sig värja», men att, »om han ej är af den fräjd, att det honom tillåtas kan, må han ej till saken fällas». Detta stadgande föranleder, å ena sidan, användandet af edgång i många fall, då ett aflagdt vittnesmål efter vanligt sundt förnuft innefattar alldeles öfvertygande bevisning om det sakförhållande, som svaranden uppmanas att genom värdjemsålden förneka, och innebär, å andra sidan, ett privilegium för vanfräjdade personer. Det skulle emellertid sannolikt möta betänkligheter att låta domaren grunda sitt omdöme *uteslutande* på ett vittnes utsaga — »efter ens tal skall ingen dömas» —; sådant skulle kanske också föranleda till ytlig och knapphändig behandling synnerligen af de mindre brottmålen. Vittnets utsaga behöfver styrkas af sannolikhetskäl eller hvad lagen kallar »bindande omständigheter och liknelser;» och det torde sällan förekomma, att ett vittnesmål, som skäligen bör i och för sig föranleda till fällande, står alldes blottadt på sådana stödjande omständigheter, om nemligen målet med tillbörlig omtanke och noggrannhet utredes. Men der bevisning af nu angifven beskaffenhet d. v. s. ett fullgodt vittne i förening med bindande omständigheter och liknelser eller s. k. indicier förekommer, tvekar för närvarande den svenske domaren icke att förklara full bevisning vara för handen och att sålunda afvika från lagens föreskrift, enligt hvilken det skulle åligga honom att döma till värdjemsåld, eller, om svaranden vore vanfräjdad, frikänna. Här föreligger visserligen ingen konflikt mellan lagen och domarens samvete, men det afsteg från lagens uttryckliga föreskrift, som domaren tillåter sig, tages uteslutande i rättsordningens intresse; och det torde vara utom tvifvel, att det är i denna punkt, som praxis *oftast* afviker från lag. Sedan frågan om dessa till vana öfvergångna oregelbundenheter inom lagskipningen kommit till tals hos de lagstiftande myndigheterna, är det angeläget, att en praxis, som icke utan stor skada för ordningen inom samhället kan ändras eller rubbas, varder så snart som möjligt legaliserad, och vi anse därför 29 § i 17 kap. rättegångsbalken böra ändras derhän, att *ett vittne må gälla för fullt bevis, der dess utsaga styrkes af bindande omständigheter och liknelser.*

I fråga om den beviskraft, som bör tilläggas s. k. *indicier* eller bindande omständigheter och liknelser *i och för sig*, utan förbindelse med direkt bevis, hafva 1734 års lagstiftare visat en försigtighet, som

icke tillfredsstält praktikens behof. Grundtanken är, att detta bevis — äfven kalladt det indirekta och artificiella beviset — aldrig må erhålla betydelse af fullt bevis. Det kan gälla för halft bevis och »mer än halft bevis» men aldrig för fullt. I 30 § af 17 kap. stadgas, att »der uppenbart och på sannolika skäl grundadt rykte eller andra bindande omständigheter och liknelser äro mot den, som tilltalas; må ock domaren värjemålsed ålägga». Ordställningen visar, att indiciebevisningen ursprungligen tänkts inskränkt till brottmålen. Denna inskränkning har dock i praxis för längesedan bortfallit. Vidare uteslötos alla de gröfsta brottmålen, hvilka enligt missgerningsbalkens ursprungliga lydelse i allmänhet voro belagda med dödsstraff. »Går saken å lif; då bör ej till värjemålsed dömas.» Men äfven i brottmål af svårare beskaffenhet, som ej voro belagda med dödsstraff, saknade indiciebeviset verklig betydelse; ty om fara var för mened, och sådan fara har alltid ansetts vara för handen, då det gäلت urbota ansvar, skulle enligt 32 § domaren lemna saken till framtiden, då den kunde uppenbar varda. Det var således egentligen endast i sådana ringare brottmål, der värjemålsed lämpligen kunde ådömas, som indiciebeviset fick användning såsom förutsättning för sådan ed. Men lagen föreskref dessutom varnande, att det icke fick ske annat än i nödfall och der sanning ej annars utletas kunde. Hade domstolarna blifvit stående vid de gränser för indiciebevisets användning, som lagstiftaren sålunda utstakat, så hade de försjunkit i en magtlöshet gent emot de gröfsta brottslingarna, hvaraf snart skulle hafva följt allmän rättslöshet. Ty sällan finnes direkt vittnesbevis att tillgå vid de grofva brotten, och utan tortyr under en eller annan form låter den förhärdade brottslingen svårligen förmå sig till bekännelse. Det var just denna brist i den svenska bevisningslagstiftningen, som vållade, att tortyrmedlen: »svårare fängelse» och »insättande på bekännelse» här i landet förblefvo i bruk, långt efter det att dylika tvångsmedel blifvit i alla andra civiliserade länder utdömda; och ännu i denna stund lærer man icke kunna alldeles fritaga de svenska domstolarna från en viss benägenhet att, då i grofva brottmål misstankarna emot den tilltalade äro synnerligen starka, draga ut ransakningen på tiden under beräkning, att en längre tids vistelse i ransakningshäktet skall uppmjuka den förmodade brottslingens hårda sinne och framkalla en till formen frivillig bekännelse. Emellertid är detta lyckligtvis långt ifrån att vara det vanliga förhållandet, utan domstolarna hafva alltmera, sedan den lagliga tortyren blifvit afskaffad, tillgripit utvägen att, i strid emot lagens uttryckliga mening, fälla på indicier, och detta företrädesvis för de gröfsta brotten, som för samhällets väl icke få lemnas ostraffade. En ändring

af denna praxis skulle medföra ett så väsentligt försvagande af lagskipningens kraft, att dess följder säkerligen skulle på det högsta uppröra allmänna rättsmedvetandet och sätta sinnena i oro. Ingen har heller frågasatt, att en ändring härutinnan skall ske. Men landets domare kunna af lagstiftarne fordra, att de vapen, hvilka äro oumbärliga för den allmänna säkerhetens bevarande, erkännas såsom lagliga. En bland de viktigaste förändringar i de lagliga bevisningsreglerna, som af omständigheterna påkallas, är alltså, att *det uttryckligen tillåtes domstolarna att gifva fällande domslut, äfven då ingen annan bevisning än bindande omständigheter och liknelser förekommer.* Då beskaffenheten af indicierna vexlar i det oändliga och någon objektiv bestämning af de fällande indicierna ej är möjlig, måste lagstiftarne härvid obetingadt förlita sig på domarens samvetsgrannhet och omdömesförmåga. Det är icke möjligt att för hans pröfningsrätt sätta annan gräns, än att bevisen skola vara *för honom öfvertygande.* Huruvida de äro öfvertygande äfven för *andra*, kan icke *han* afgöra. Det är således orimligt att härvidlag göra skilnad emellan subjektivt och objektivt öfvertygande bevis. Det blir endast en lek med ord. För indiciebevisningens tillgodogörande fordras med nödvändighet full frihet för domaren att pröfva bevisningen efter *sitt* sätt att se saken. Vi anse detta böra i lagen uttryckas sålunda, att *»bindande omständigheter och liknelser må gälla för fullt bevis, der de öfvertygande äro».*

Enligt 29 § i 17 kap. rättegångsbalken skall domaren, der halft bevis förekommer, döma till värjemålsed, och enligt 30 § i samma kapitel »må» domaren, der uppenbart och på sannolika skäl grundadt rykte eller andra bindande omständigheter och liknelser äro emot den som tilltalas, likaledes ålägga denne värjemålsed. Värjemålseden är en sista utväg som tillgripes då svaranden nekar, bevisningen är ofullständig men svaranden icke ändock bör utan vidare frikännas. För att edgång skall få användas, fordrar lagen emellertid ett visst mått af bevisning — halft eller mer än halft bevis. Efter nutidens uppfattning af beviset motsvaras de gamla graderna fullt och halft bevis af de mera rationella begreppen *visshet* och *sannolikhet*. Om, såsom vi antaga, det är nödvändigt att tills vidare bibehålla värjemålseden, så skulle i konsekvens med hvad vi här ofvan föreslagit i fråga om den beviskraft, som bör tilläggas *ett* vittne och indicier, såsom vilkor för värjemålseden böra uppställas, att *sannolikhet* förefinnes för karendens eller åklagarens uppgifter. Det följer af sig sjelft, att pröfningen af den bevisning, som ligger till grund för sannolikheten, måste öfverlemnas åt domarens samvetsgrannhet och omdöme och att några regler för denna pröfning

icke kunna uppställas. Men det är också klart, att till grund för sannolikheten *måste ligga några faktiska bevisdata*, ehuru deras beskaffenhet icke kan närmare specificeras. I allmänhet falla de bevisdata, hvilka grunda sannolikhet utan att medföra visshet eller fullt bevis, inom indiciernas område; men ingenting hindrar, att äfven ett alldeles fristående, af inga omständigheter bestyrkt vittnesmål kan göra saken sannolik för domarens uppfattning. Äfven beskaffenheten af förebragta skriftliga bevis och parternas förhållande under rättegången kunna grundlägga ett sannolikhetsbevis. Genom att lägga sannolikheten till grund för svarandens skyldighet att värja sig med ed bibehåller man sålunda i hufvudsak grundtanken i 30 § af 17 kap., ehuru lagbudets form bringas till närmare öfverensstämmelse med nutidens mera logiska uppfattning af den tankeoperation, som domaren har att vid bevisens pröfning utföra. I stället för de bestämmelser, som 29 och 30 §§ innehålla i fråga om villkoren för värjemålseds ådömande, borde det alltså efter vårt förmenande stadgas, att, *är ej fullt bevis, men finner domaren sådana skäl hafva förekommit, att hvad käranden uppgifvit synes sannolikt, svaranden må dömas att med ed sig värja; dock att det ej må ske utan i nödfall och då sanning ej annars utletas kan samt att i urbota mål ej må dömas till värjemålsed.*

Om uttrycket »halft bevis» utmönstras, så torde ordställningen i första punkten af 32 § i samma kapitel böra undergå den förändringen, att deri stadgas att, *om i urbota mål sannolika skäl äro emot den anklagade, men domaren finner honom ej kunna emot sitt nekande åt saken fällas*, domaren skall lemna saken åt framtiden, då den kan uppenbar varda.

Vi föreställa oss, att, derest 29, 30 och 32 §§ i 17 kap. rättegångsbalken ändras, på sätt vi här ofvan föreslagit, lagen skall hafva blifvit bragt till den öfverensstämmelse med praxis, som ifrigt påyrkats af Riksdagens jurister; och vi kunna ej tänka oss, att de motståndare till regeringsförslaget, hvilka hyst betänkligheter emot dess radikala sats, att »i rättegång gälle såsom bevisadt det, hvarom rätten vid noggrant öfvervägande af allt, som i målet förekommit, finner sig öfvertygad», skola finna de af oss föreslagna lagändringarna gifva anledning till enahanda farhågor som det förkastade förslaget.

I regeringsförslaget 2 § förekommer en ny bestämmelse, hvilken ganska enhälligt och med stor ifver förordats af juristerna inom Riksdagen och icke synes hafva mött motstånd från något håll. »Finner rätten, der fråga är om skadestånd, part vara dertill berättigad, men är ej angående skadans omfång fullständig utredning förebragt; ege rätten bestämma skadeståndet till det belopp, som med afseende å upplysta eller eljest af rätten kända förhållanden pröfvas skäligt», lyder nämnda paragraf. Allmänt torde man vara ense om, att ett sådant stadgande är af behovet synnerligen påkalladt. Nya lagberedningen, som ur sitt förslag uteslutit alla bestämmelser om bevisningsskyldigheten, måste till följd deraf gifva detta stadgande en sjelfständig ställning i bevisningslagens allmänna del. Men afvikande från nya lagberedningen bibehöll den kongl. propositionen 33 § i 17 kap. Vid sådant förhållande hade den ifrågavarande bestämmelsen, hvilken utgör ett *undantag från de allmänna reglerna om bevisningsskyldigheten*, bort få sin plats i nämnda paragraf. Till 33 § torde således böra göras följande tillägg: »*Gitter käranden ej styrka värdet af skada, som honom tillskyndats, sätte rätten ändock ut skadeståndets belopp, som skäligt pröfvas.*»

Temligen allmänt torde man vara ense om behovet att inskränka *vittnesjäfven* i vissa afseenden och utsträcka dem i andra. Det ligger i sakens natur, att, så länge dylika föreskrifter ännu anses vara behöfliga, de måste tid efter annan jemkas efter förändrade sociala förhållanden, och emot de i sådant afseende föreslagna förändringarna, sådana de senast formulerats i lagutskottets förslag, hafva några anmärkningar af betydelse icke framkommit. Såsom verkliga och behöfliga förbättringar synes man också allmänt hafva uppfattat de föreslagna förändringarna i gällande föreskrifter om *tvångsmedlen emot tredskande vittnen* och *vittnesersättningen*, medgifvandet åt vittnena att få *särskildt öfverklaga* de beslut som angå deras rätt, samt de nya föreskrifterna om *vittnens hörande i utlandet*. Vi föreställa oss därför, att något motstånd icke skulle möta ett förslag, som afsåge att, i stället för nuvarande stadganden i 3, 4, 5, 7, 11 och 15 §§ af 17 kap. rättegångsbalken, i detta kapitel införa de bestämmelser i ofvannämnda ämnen, som förekomma i 6, 7, 8, 16, 25, 26, 27, 28, 29, 30 och 35 §§ af lagutskottets förslag. Deremot torde anledning saknas att ändra eller om-

redigera nu gällande föreskrifter om *förfarandet vid vittnesförhör*. Några anmärkningar emot dessa föreskrifter hafva ej förekommit, och i det hela äro de beroende af förfarandet i öfrigt, hvarom nu ej är fråga.

För att sammanfatta hvad vi ofvan anfört, anse vi, att de öfverklagade bristerna i 17 kap. rättegångsbalken skulle på enklaste sätt afhjelpas genom antagande af en lag af följande lydelse:

Lag angående förändrad lydelse af 3, 4, 5, 7, 11, 15, 29 och 30 §§, första punkten af 32 § samt 33 § i 17 kap. rättegångsbalken.

Häri genom förordnas, att 3, 4, 5, 7, 11, 15, 29 och 30 §§, första punkten af 32 § samt 33 § i 17 kap. rättegångsbalken skola hafva följande förändrade lydelse:

3 §.

Vill någon sin talan med vittne fästa; tage det sjelf med sig eller låte det lagligen till rätten stämma. Beropar sig någon å flera vittnen i samma sak, de må genom en stämning inkallas om det bekvämligen ske kan. Vittne må ock i högre rätt höras, ändå att det i den nedra ej nämndt varit. Kommer ej vittne, som stämndt är, och visas ej laga förfall, böte från och med tio till och med två hundra daler; och lägge rätten sedan viss dag och vite före. *Sådant föreläggande skall vittnet delgifvas.* Kommer vittnet ej ändå, må vittnet till rätten hemtas. *I brottmål, deri den tilltalade hålles häktad, må rätten genast hemta vittne, som utan styrkt laga förfall uteblifvit. Förfaller frågan om vittnets hörande, må det ej sedan till böter eller vite fällas. Nöjes ej vittne med utslag, hvarigenom det blifvit till böter eller vite fäldt, ege deröfver sig besvära såsom öfver slutligt utslag i brottmål.*

4 §.

Är något vittne fjerran, eller kan det för annan laga orsak ej komma till den domstol, der det nämndt och godkänt är, eller finnes in-

ställelsen medföra oskäligen kostnad; då skall det i begge parternas, eller deras ombudsmäns, närvaro höras inför närmaste rätt, der det vistas i staden eller å landet, allt som det snarast ske kan. Är vittne sjukt, varde då hemma afhördt. Är vittnet utomlands, och begär part, att det derstädes höras skall, må, då skäl dertill äro, rätten tillåta, att det höres vid utländsk domstol eller behörig svensk myndighet utomlands.

5 §.

Ej må någon, som till vittne nämnd är, draga sig vittnesmålet undan: gör han det; hafve domaren våld att hålla honom dertill genom vite. Låter han sig ej deraf rätta, förelägge honom domaren äfventyr af häkte. Ej må af anledning, som nu är sagd, någon i samma mål ådömas viten till högre sammanlagdt belopp än ett tusen daler eller hållas i häkte under längre tid än sammanlagdt sex månader. Har vittne blifvit i häkte insatt, skall det åter för rätten ställas vid rådstufvurätt och hofrätt inom fjorton dagar och vid häradsrätt inom sex veckor; tarfvas förty urtima ting, vare lag, som om urtima ting för ransakning med häktad. Förfaller frågan om vittnets hörande, må ej till vite fällas, och varde vittne, som är i häkte insatt, derur genast lösgifvet. Nöjes ej vittne åt rättens beslut, hvarigenom det till vite fälts, ege sig besvära, på sätt i 3 § sägs. Vill vittne klaga öfver rättens beslut, till följd hvaraf det i häkte hålles, gälle hvad för klagan öfver beslut om häktning i brottmål stadgadt är.

7 §.

Ej må den vittna, som är yngre än femton år eller saknar förståndets fulla bruk eller är förlustig medborgerligt förtroende; ej den, som eger del i saken, ändå att han ej förer talan i målet; ej den, som kan af målets utgång vänta synnerlig nytta eller skada; ej i brottmål målsegande, ändå att han afsagt sig rätt till talan; ej angående brottslig gerning den, som misstänkes för brottet eller delaktighet deri; ej den, som med part eller någon, hvilken har sådan del i saken, att han förty ej vittna må, är eller varit förenad i äktenskap, eller är trolofvad, eller är i rätt ned- eller uppstigande skyldskap eller svågerlag, eller är i den skyldskap, att den ene är den andres broder eller syster eller broder- eller systerbarn, eller är i svågerlag, i ty att den ene är eller varit gift med den andres syskon; ej må ock den, som blifvit anlitad att föra parts talan i rättegång eller deri honom biträda, utan hufvudmannens medgifvande höras såsom vittne om hvad han för fullgörande af det uppdrag fått sig förtrodt. Är genom allmän lag

eller särskild författning någon ålagdt att ej uppenbara hvad han på grund af embete, tjänst, eller annan befattning fått sig bekant; må han ej om sådant höras såsom vittne, der han ej blifvit i laga ordning löst från sin förpligtelse. Huruvida fosterföräldrar eller fosterbarn till någon, som har sådan del i saken, att han förty är jäfvig, må såsom vittne i målet höras, så ock huruvida den, som är under tilltal för brott, det der kan medföra förlust af medborgerligt förtroende, må såsom vittne höras, eller, der ett brott blifvit mot två eller flera begånget den ene må vittna om det, som händt den andre, pröfve domaren efter omständigheterna.

11 §.

Embets- eller tjänsteman eller den, som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjänsteärende eller utöfva annan allmän befattning eller tillhandagå vid offentlig förrättning, vare ej i egenskap af målsegande jäfvig att vittna om brott, som blifvit emot honom under utöfningen af embetet, tjänsten eller uppdraget begånget, der ej annat vittne är att tillgå. I mål, som angår kommun, bolag eller förening, vare medlem eller delegare i den samfällighet ej i denna egenskap jäfvig att vittna, der han ej är enligt lag omedelbart och personligen ansvarig för samfällighetens förbindelser eller kan vänta synnerlig nytta eller skada af målets utgång.

15 §.

Den vittne påkallat, ersätte det dess resekostnad, tåring och tidspillan. Sämjas de ej derom; lägge dem så domaren emellan, som skäligt pröfvas. Har rätten låtit hemta vittnet, gälde det hemtningskostnaden. Stämmer part vittne till rätt, under hvilken det ej har sitt hemvist, och har det längre väg derifrån till rätten än femtio kilometer, gälde parten vittnet i förskott skjutspenningar för en häst eller, der jernväg eller ångbåt kan för resan eller någon del deraf begagnas, afgift för billigaste plats å bantåg eller ångbåt, fram och åter. Om ersättning till vittne, som i brottmål af allmän åklagare eller enligt rättens förordnande inkallats, är särskildt stadgadt. Den, som ej nöjes åt rättens beslut angående vittnesersättning, må deröfver sig besvära, såsom i 3 § sägs; men beslutet gånge ej dess mindre i verkställighet.

29 §.

Två trovärdiga vittnen äro fullt bevis, deri de sammanstämma. Ett vittne gälle ock för fullt bevis, der dess utsaga af bindande omständigheter

och liknelser styrkes; så ock sådana omständigheter och liknelser, der de öfvertygande äro.

30 §.

Är ej fullt bevis, men finner domaren sådana skäl hafva förekommit, att hvad käranden uppgifvit synes sannolikt, må svaranden dömas att med ed sig värja. Men ej må det ske utom i nödfall och då sanning ej annars utletas kan. I urbota mål må ej till värjemålsed dömas.

32 §.

Nu äro i urbota mål sannolika skäl emot den, som anklagas, men finner domaren honom ej kunna emot sitt nekande åt saken fällas, lemne saken åt framtiden, då den kan uppenbar warda. Der — — — — — berättigad.

33 §.

Käranden åligger sitt käromål lagligen bevisa; eller vare svaranden fri. Vänder svaranden någon omständighet före att sig dermed värja; bör ock han med bevis den styrka. Gitter käranden ej styrka värdet af skada, som honom tillskyndats, sätte rätten ändock ut skadeståndets belopp, som skäligt pröfvas.

Hvad den kongl. propositionen i 3 kap. »om sakkunnige» innehåller, blef af lagutskottet utan meningsskiljaktighet tillstyrkt. Här föreligger också en fråga, som kräfver snar lösning. Man har hittills varit nödsakad att i brist på annan laglig form använda vittnesbeviset såsom medel att bibringa domstolen nödig sakkunskap i mål af mera speciel natur. Men denna form är alldeles olämplig. Vittneseden innebär i sjelfva verket ingen förpligtelse för en sakkunnig; ty denne har icke att berätta hvad han »vet händt och sant vara» utan att meddela sitt omdöme om konsekvenserna af utredda faktiska förhållanden. Redan ordalagen i den första paragrafen af nämnda kapitel visa, att den sakkunnige är domstolens bitrude vid pröfningen af en fråga, till hvilkens bedömande erfordras särskilda tekniska insigter, att han således intager en helt annan ställning till parterna och domaren än vittnet. Såsom

vi redan i det föregående antydt, anse vi lagstiftningen om sakkunniga biträden åt domstolarna alldeles icke ha något med bevisningen att göra och följaktligen icke heller hafva sin rätta plats i en lag om bevisning inför rätta. Stadganden i ämnet kunna icke heller på något sätt inrymmas i 17 kap. rättegångsbalken. Men då denna viktiga fråga en gång blifvit stäld i samband med bevisningslagstiftningen och i detta sammanhang synes vara nära att vinna sin lösning, så bör tillfället icke försummas att få fastställda allmänna regler för domstolarnas befogenhet att tillkalla sakkunnige. Dervid bör man dock, efter vårt förmenande, lemna alldeles å sido de s. k. »sakkunniga vittnen», hvilka af parterna åberopas för att bestyrka faktiska förhållanden af vetenskaplig eller teknisk natur. De skilja sig i intet annat afseende än sakkunskapen från vanliga vittnen, och det följer af sig sjelft, att om dem gälla de vanliga vittnesreglerna.

I vissa slags mål, såsom vatten- och sjörättsmål, är det redan genom speciallagar söjdt för, att sakkunskapen står till domstolens förfogande, och dessa föreskrifter torde fortfarande böra få gälla; men, derest en allmän lag om sakkunnige blir utfärdad, lärer det för framtiden blifva både onödigt och olämpligt att vidare meddela sådana specialstadganden.

Vi anse alltså, att en ny lag bör stiftas af följande lydelse:

Lag om sakkunniga biträden åt domstolarna.

1 §.

Finnes för pröfning af fråga, som icke utan särskild insigt i viss vetenskap, konst eller handtering kan bedömas, nödigt att inhemta yttrande af sakkunnig; höre rätten öfver frågan myndighet, embets- eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande i det ämne, frågan rör, eller nämne en eller flera för redbarhet och för skicklighet i ämnet kända personer att afgifva yttrande.

2 §.

Vid val af sakkunnig har rätten att tillse, att uppdraget ej lemnas någon, som till saken eller någondera parten är i sådant förhållande, att derigenom hans tillförlitlighet kan anses förringad.

3 §.

Nämnes till sakkunnig någon, som icke på grund af embete, tjänst eller annat allmänt uppdrag har att afgifva yttrande i frågan; förordne rätten tillika, huruvida den sakkunnige har att afgifva skriftligt utlåtande eller skall muntligen vid rätten meddela upplysning.

4 §.

Ej må någon, som icke å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande såsom sakkunnig, mot sin vilja dertill förpligtas. Den, som åtagit sig sådant uppdrag, må sedan ej utan giltig ursäkt undandraga sig att det fullgöra; tredska han, ege rätten hålla honom dertill medelst vite.

Sakkunnig, som blifvit fäld att utgifva vite, ege söka ändring i beslutet genom besvär, och gälle dervid hvad i fråga om klagan öfver slutligt utslag i brottmål är stadgadt.

5 §.

Sakkunnig, hvars yttrande ej afgifves å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag, skall, der rätten så förordnar, med hand å bok aflägga denna ed: »Jag N. N. lofvar och svär vid Gud och hans heliga evangelium, att jag skall efter bästa förstånd och samvete fullgöra det uppdrag, som mig i detta mål lemnats; så sant mig Gud hjälpe till lif och själ.»

Är af den sakkunnige skriftligt utlåtande afgifvet, varde eden derefter lämpad; och må i ty fall eden afläggas vid den underrätt, som för den sakkunnige är lägligast.

6 §.

Sakkunnig njute för sitt biträde skälig godtgörelse efter ty rätten bestämmer. Om ersättning till sakkunnig, som å embetets vägnar eller eljest på grund af allmänt uppdrag har att afgifva yttrande, gälle hvad särskildt stadgas.

Ersättning skall utgifvas af kändanden eller, der målet är i högre rätt fullföljdt, af klaganden, men stanna å den, som vid sakens slut rätten finner

dertill skyldig. I brottmål, der allmän åklagare å tjenstens vägnar förer talan, skall ersättningen förskottsvis utgå af allmänna medel.

I rätterns beslut angående ersättningen ege så väl den sakkunnige som den, hvilken dömts att till honom utgifva ersättningen, söka ändring genom besvär, på sätt i 4 § sägs; dock må beslutet genast verkställas.

7 §.

Hvad här ofvan är stadgadt skall ock ega tillämpning i fall, då rätten finner nödigt att vid besigtning eller undersökning af visst föremål anlita biträde af sakkunnig.

8 §.

Hvad i allmän lag eller särskild författning är föreskrifvet angående sakkunnigs hörande i visst fall länders fortfarande till efterrättelse.

Vid granskningen i högsta domstolen af nya lagberedningens förslag yttrade justitierådet *Skarin*, med hvilken justitierådet *Glimstedt* instämde, att det borde här såsom i många andra delar af lagstiftningen gälla, att ju fullkomligare organisation gäfves åt domstolen, ju större förutsättningarna vore för att den i hvarje fall ville och kunde träffa det rätta, desto mindre behöfde och borde dess pröfningsrätt vara af lagbud inskränkt, och tvärt om, att ju ringare garanti sjelfva domstolens organisation innebure för en tillfredsställande pröfning i detta hänseende, desto större blefve behofvet att genom lagbud, så vidt möjligt, leda pröfningen i den rätta riktningen. Äfven om man alldeles obetingadt teoretiskt gäfve företrädet åt den fria bevispröfningen, syntes således möjligheten af dess praktiska tillämpning bero på det sätt, hvarpå domstolarna med afseende å en sådan pröfning vore inrättade. Det vore alldeles riktigt, att den nyare lagstiftningen i andra länder gått i riktning emot den fria bevispröfningen; men detta hade skett i sammanhang med en domstolsorganisation, som lemnade väsentliga garantier mot de missbruk, hvartill den fria bevispröfningen utan därför nödiga förutsättningar hos domstolarna uppenbarligen kunde leda. Ingenstädes hade, så vidt justitierådet kunnat finna, utom beträffande s. k. bagatellsaker, fri bevispröfning anförtrotts åt enmansdomstolar; utan man hade antiugen i sjelfva domstolens kollegiala form eller i öfverlemnande af

bevisningsfrågan åt jury sökt vinna en mångsidigare och mera betryggande pröfning af denna fråga. Våra underdomstolar på landet liksom alla de rådstufvurätter, der bisittarne äro illiterata, torde, säger justitierådet, kunna hänföras till enmansdomstolar i den mening, att afgörandet i regeln faktiskt beror ensamt på den lagfarne ordförandens åsigt. Så länge denna organisation af underdomstolarna qvarstode, syntes det justitierådet tvifvelaktigt, huruvida nödvändiga förutsättningar förefunnes för införande af fri bevispröfning äfven i den modifierade form, förslaget innehölle; åtminstone syntes man icke till stöd för den föreslagna reformen kunna åberopa exemplet af andra länder, der helt andra förhållanden gjort det möjligt att med fördel införa den fria bevispröfningen. Till bemötande af dessa de båda justitierådens skäl emot förslaget anförde statsrådet och chefen för justitiedepartementet *Östergren* till statsrådsprotokollet för den 12 januari innevarande år, att, då domarens frigörande från lagstadgade inskränkningar vid pröfningen af förebragt bevisning innebure, att denna pröfning gjordes till en uppgift mindre för den tekniskt juridiska insigten än för det sunda omdömet och den allmänna lifserfarenheten och således måste vara egnad att vidga nämndens och de icke lagfarna rådstufvurättsledamöternas betydelse för och inflytande på denna pröfning, införandet af frihet i bevispröfningen, långt ifrån att förringa vår nuvarande domstolsorganisationens förmåga att i fråga om rätt bedömande af det förebragta bevismaterialet motsvara sin uppgift, borde vara egnadt att skärpa denna förmåga; och statsrådet ansåg sig med visshet kunna antaga, att en samverkan emellan den rättslärd domaren och hans icke lagkunniga bisittare innefattade större garantier mot en ensidig och godtycklig pröfning af bevisfrågan än denna frågas öfverlemnande till afgörande af en jury.

Bland reservanterna i lagutskottet anslöt sig herr *Oskar Erickson* i *Bjersby* till justitieråden *Skarins* och *Glimstedts* mening, i det han yttrade, att, på sätt vid ärendets föregående behandling blifvit anmärkt, den nuvarande organisationen af häradsrätterna och de flesta rådstufvurätterna icke väl lämpade sig för införande af den fria bevispröfning, som genom lagförslagets antagande skulle blifva påbjuden, och införandet af dylik bevispröfning borde således, enligt herr *Erickssons* mening, föregås af en omorganisation af dessa domstolar i den rigtning, att frihet i bevispröfning kunde åt dem med mera trygghet anförtras. Hvari denna omorganisation af häradsrätterna skulle bestå, uttalades tydligt af en annan reservant från *Andra Kammaren*, herr *Folke Andersson*, som förklarade, att först sedan en omorganisation af våra landtdomstolar

kommit till stånd i den rigtning, att nämnden erhållit större inflytande på beslutet, syntes det, som om någon garanti vunnits emot missbruk af den fria bevispröfningen.

Den sålunda framkastade tanken synes hafva vunnit mycken anklang i Andra Kammaren och varit en bland de mest verkande orsakerna till förslaget fall. I kammaren förklarade herr *Erickson* närmare sin mening. Man finge ej undra på, att mången ansåge alltför stor makt genom förslaget vara lagd i domarnes händer och därför icke vore böjd för att bifalla förslaget, förrän underdomstolarna omorganiserats. För sin del hölle herr *Ericksson* på nämndemansinstitutionen, men ansåge, att åt densamma borde inrymmas större inflytande på målens afgörande. Herr *Folke Andersson* hänvisade till sin reservation under förklaring, att, så länge våra underdomstolar på landet voro nästan enmansdomstolar — om domaren hade en af nämnden med sig, fälde han utslaget och kanske oftast utan att hafva någon på sin sida — ansåge han det mycket riskabelt att antaga förslaget. Herr *Persson i Tällberg* anförde, att, då domarens makt i så hög grad utsträcktes, som det föreliggande förslaget afsåge, borde hans suveränitet inom domstolen i sammanhang dermed något inskränkas. Det vore nästan mycket, att härads höfdingen i många fall kunde ensam uppväga nära nog ett helt dussin vanliga menniskor. Det vore godt, om något större plats inrymdes för folkmeningen och det sunda omdömet män. Så länge domaren hade så nära ensam beslutanderätt, som nu vore fallet, kunde herr *Persson* icke gå in på förslaget, hvars fördelar han i öfrigt erkände. Häri instämde herr *Hahn*. Härads höfding *Wester* förklarade, att för att komma till öfvertygelse om, huruvida ett förhållande vore bevisadt eller icke, behöfdes icke i egentlig mening någon juridisk kunskap, utan endast och allenast ett sundt förstånd, och dess bättre vore våra nämnder så sammansatta, att man icke behöfde befara, att sund omdömesförmåga hos domstolarna fattades. Herr *John Olsson* från Stockholm erinrade om, att i utlandet hade man i brottmål antingen jury eller ock flermansdomstolar, åtminstone i svårare brottmål, och, förrän man äfven i vårt land infört någon motsvarande anordning, antingen jurysystemet eller en utvidgad befogenhet för nämnden, så att den finge ett verkligt inflytande på frågornas afgörande, kunde herr *Olsson* för sin del icke biträda ett beslut om införande af den fria bevispröfningens princip. Slutligen hemstälde vice talmannen herr *Danielson*, hvarför man ej — om rättegångsväsendet bibehölles, såsom det nu vore — kunde bestämma, att minst halfva nämnden skall vara med om att tillstyrka fri

bevispröfning i ett mål, så att man kunde få någon garanti för att erhålla en rättvis dom».

Frågan om utsträckning af nämndens befogenhet inom domstolen har sålunda blifvit allvarsamt bragt på tal och stäld, såsom det synes, i oupplösligt sammanhang med frågan om utsträckning af domarens frihet i bevisens pröfning.

Efter vårt omdöme är denna sammanbindning af de båda frågorna både historiskt och praktiskt berättigad. Under en lång period af Sveriges historia har nämnden ensam och oberoende af domaren utöfvat hela bevispröfningen. Nämnden både upptog och pröfvade bevisen efter bästa förstånd och samvete utan att vara bunden af några regler; domaren endast sade hvad lag var och författade domen. Det kan icke rimligen sättas i fråga, att den tiden fordrades enhällighet inom nämnden, ehuru domen för efterverlden framträder såsom resultatet af ett enhälligt beslut. Det låg i sakens natur, att minoriteten måste rätta sig efter pluraliteten. Men denna rent folkliga institution förföll, innan den, såsom i England, hunnit ikläda sig fasta processuella former, och i stället trädde *embetsdomaren*. Nämnd-institutionen var dock för djupt rotad i folkets sinnen för att kunna alldeles försvinna. Skyddad af gamla lagar lefde den ett skenlif bredvid embetsdomarens alltmer utvecklade makt och betydelse. *Dermed försvann också den gamla o begränsade friheten i bevispröfningen*. De rent formella bevis, som enligt de gamla lagarna skulle användas i vissa slag af mål, de s. k. »dulsmålen» (edsmålen) och »vittnesmålen», bildade *grundvalen för ett legalt bevissystem*, som småningom vann tillämpning äfven i de forna »nämndemålen». Detta blef en nödvändighet *för att lägga band på embetsdomarne*. Dessutom verkade utländska förebilder, kanonisk och tysk rätt. De så mycket omtalade och beprisade »domarereglerna» äro just det första, i och för sig förträffliga, uttrycket för det sålunda tillkomna nya processsystemet. De hade sin betydelse deruti, att de lade moraliska band på en domstolsform, som har en naturlig benägenhet att urarta till godtycke. Och de torde också hafva i hög grad fyllt sin uppgift i en tid, då lag i ämnet saknades; den ädla anda, hvaraf de äro genomträngda, har utan tvifvel under seklers lopp utöfvat ett helsosamt inflytande på det svenska rättsväsendet. Från dem härstamma emellertid de legala bevisreglerna i 1734 års rättegångsbalk; och genom samma balk *fastställdes också lagligen nämndens ställning* till hvad den redan förut faktiskt var och nu är. *Men de legala bevisreglerna ha förlorat förmågan att beherska domstolarna*. Sunda förnuftet tager äfven hos fackdomaren ut sin rätt på de juridiska reglernas bekostnad. *Deraf*

följer med logisk nödvändighet, att åt det praktiska omdörets representant i domstolen, nämnden, kan och bör tillerkännas ökad inflytande på domsluten. Denna tanke har nu uttalats både i högsta domstolen och i statsrådet; den har upptagits af Andra Kammarens majoritet, och frågan om utvidgning af nämndens befogenhet torde numera ej kunna falla.

Men denna fråga är ännu i sin linda. Hon måste behandlas med varsamhet, och anspråken få till att börja med icke ställas högt. *Huru långt kan man för närvarande gå?* Detta spörsmål måste besvaras med hänsyn till erfarenheten, att vidt utseende reformer alltid äro de, som längst få vänta på sitt förverkligande.

Först och främst må man taga sig till vara för att i *formelt* hänseende rubba förhållandet emellan domare och nämnd. Ett särskiljande af deras funktioner, såsom i jurysystemet, kan icke ske utan en fullständig omgestaltning af sjelfva rättegångssättet. Häradshöfdingen måste fortfarande vara nämndens ledare och förgångsman, öfverläggningen måste vara gemensam, domen framträda såsom ett enhetligt samfäldt resultat af domarens och nämndens verksamhet. Detta häradshöfdingens förhållande till nämnden uttryckes i 23 kap. 2 § rättegångsbalken sålunda: »När dom å häradsting fällas skall, underrätte häradshöfdingen nämnden om saken, och de skäl deri äro, så ock hvad lag i ty fall säger». Deraf följer, att häradshöfdingen måste säga sin mening först, och nämndens afvikande åsigt framträder såsom en skiljaktighet, hvilken dock under förutsättning af fullständig *enighet* inom nämnden kan blifva dom. Det är denna förutsättning af fullständig *enighet*, som så väsentligt inskränker nämndens betydelse, och det är tydligen emot denna, som anspråken på ökad befogenhet för nämnden äro rigtade. Lagens fordran på *enighet* inom nämnden tål också obestridligen vid någon afprutning. Denna fordran lägger alltför mycken vikt vid hvarje enskild nämndemans röst och förringar i motsvarande grad betydelsen af de öfriga ledamöternas sammanstående mening, då det lemvas beroende af en enda nämndemans godtycke att förlama hela nämndens inflytande. Så länge detta förhållande fortfar, är nämnden ett alltför svagt band på domaren, och det är just till följd deraf vanskligt att hålla nämndens intresse för sin verksamhet vid lif. Det skulle emellertid, efter vårt förmenande, vara betänkligt att låta nämndens samfälda votum bestämmas af *enkel* pluralitet. Man torde allt framgent få anse det såsom ett undantagsfall, att nämnden blir skiljaktig från häradshöfdingen, särdeles om genom en något ökad befogenhet för nämnden häradshöfdingen får ökad anledning att, vid bildandet af sin egen åsigt i saken, taga hänsyn till den inom nämnden

rådande mening i de frågor, som företrädesvis falla inom nämndens kompetens. Vi föreställa oss, att en måttligt ökad myndighet hos nämnden skall hafva sin första och betydelsefullaste påföljd i en ökad samverkan emellan domare och nämnd under former, hvilka icke kunna eller behöfva genom någon ny lag ordnas. Det enda behöfliga men också oundgängliga bandet emellan domare och nämnd är det ömsesidiga förtroendet. Men detta skulle ej befordras genom att ställa nämnden i ett spändt förhållande till domaren, och vi frukta, att detta skulle kunna inträffa, om nämnden sattes i tillfälle att, utan all hänsyn till domarens votum, med enkel pluralitet öfverrösta honom. Det kunde också befaras, att ett sålunda tillkommet beslut af nämnden skulle sakna tillbörlig auktoritet hos parterna och i högre rätt, hvaremot ett väl afpassadt förhållande emellan härads höfdingens och nämndens inflytande på domsluten skulle åt häradsrätternas utslag gifva en större auktoritet, än de för närvarande ega, och sålunda kanske äfven i någon mån minska fullföljden till öfverinstanserna. Vi anse det därför vara rådligast att stanna vid en sådan förändring, att nämndens beslut må kunna göras gällande emot domaren, *endast om två tredjedelar af nämndens närvarande ledamöter äro derom ense*, således 8 af 12, 7 af 11 och 10, 6 af 9 och 8, 5 af 7. Då emellertid det är af vigt att icke på något sätt rubba den nuvarande ordningen utöfver hvad behofvet verkligen kräfver, och anledningen till en reform i hvarje fall utgör reformens rätta begränsning, så anse vi, att den sålunda ifrågasatta utvidgningen af nämndens beslutanderätt endast bör omfatta de frågor, i hvilka, genom de föreslagna förändringarna af bevisreglerna, domstolens pröfningsrätt skulle i det hela utvidgas, och således sträcka sig allenast till *pröfning af bevis, ådömande af edgång och fastställande af skadestånds belopp*. I de rena rätts- och lagfrågorna är den lagfarne domarens öfverlägsenhet öfver nämnden så alldeles gifven, att redan nämndens nuvarande makt att genom ett enhälligt votum kullkasta härads höfdingens dom äfven i dessa delar synes väl stor. Det bör emellertid icke heller ifrågakomma att härutinnan inskränka nämndens nuvarande befogenhet, hvilken i praktiskt hänseende torde vara temligen betydelselös. Det skall säkerligen häremot invändas, att kollision mellan domare och nämnd kan uppstå äfven i fråga om rätta gränsen emellan bevisfrågan och rättsfrågan, hvilka i tillämpningen icke alltid kunna skarpt skiljas åt; men vid sådan kollision måste i hvarje fall vitsord i första hand tillerkännas domaren, som har att på grund af voteringen författa domen, och om han dervid skulle träda nämndens rätt för nära eller underlåta att till fullo begagna sin egen beslutanderätt, måste detta alltid framgå

af protokollet och således kunna vid sakens fullföljd till högre domstol rättas. Praxis skulle sålunda snart komplettera hvad i stadgandets fullständighet och tydlighet kan och måste brista. Med säkerhet torde man kunna antaga, att, om nämnderna erhålla utsträckt befogenhet i afseende å bevis- och skadeståndsfrågornas pröfning, de skola veta att taga vara på denna rätt och med större intresse än för närvarande fullgöra sin domarepligt, hvaraf också den påföljden lär kunna förväntas, att nämnderna allmänt blifva väl besatta, hvilket nu i några landsorter icke lär vara förhållandet. Nämnd-institutionen i sin helhet skulle sålunda vinna i betydelse och anseende. För hela det svenska rättsväsendet skulle det vara en ära att hafva under gammal nationel form upplifvat och utvecklat det folkelement, som numera äfven af vetenskapen erkännes vara oumbärligt för en god domstolsorganisation. Hvad på denna grund ytterligare kan och bör uppbyggas, må lemnas åt framtiden.

Vi föreslå alltså, att såsom förutsättning för bevispröfningens frigörande i det omfång, som vi här ofvan föreslagit, måtte uppställas fordran på utvidgning af nämndens inflytande i bevisnings- och skadeståndsfrågor genom antagande af en så lydande lag:

Lag angående förändrad lydelse af 23 kap. 2 § rättegångsbalken.

Häriigenom förordnas, att 23 kap. 2 § rättegångsbalken skall hafva följande förändrade lydelse:

2 §.

När dom å häradsting fällas skall, underrätte häradshöfdingen nämnden om saken, och de skäl deri äro, så ock hvad lag i ty fall säger. *Sedan säge häradshöfding sin mening. Är nämnden ej ense med häradshöfdingen om hvad i målet skall anses bevisadt, eller om till värjemålsed dömas skall, eller om skadestånds belopp, gälle derutinnan den mening, hvarom två tredjedelar af nämnden sig förenat.* Varder i annan fråga nämnd från häradshöfding skiljaktig och äro alla i nämnden ense, gälle nämndens mening. I ty fall svare hvar man i nämnden för sin dom. Eljest stånde vid det, som häradshöfding rättvist pröfvar, och svare han för domen.

Om antagandet af denna lag anses böra utgöra ett *vilkor* för antagandet af den ofvan föreslagna lagen om ändringar i 17 kap. rättegångsbalken eller tvärt om, böra naturligtvis de båda lagförslagen sammanlås till ett.

N:o 92.

Af herr **O. Jonsson** i Hof m. fl., *angående antagande af lag om sakkunniga biträden åt domstolarne.*

I Kongl. Maj:ts proposition n:o 3 till 1893 års Riksdag med förslag till lag angående bevisning inför rätta m. m. förekommo i 3 kap. af nämnda lag bestämmelser »om sakkunnige», hvilka af lagutskottet i dess utlåtande n:o 25 lemnades utan anmärkning och likasom lagförslaget i dess helhet af Första Kammaren godkändes, men af Andra Kammaren förkastades på skäl, som dock icke i någon mån voro rigtade emot eller ega tillämpning å denna del af lagförslaget.

Den fråga, som sålunda genom sin sammanbindning med andra mera tvifvelaktiga ämnen föll, synes emellertid vara i behof af en snar lösning. Man har hittills varit nödsakad att i brist på annan laglig form använda vittnesbeviset såsom medel att bibringa domstolen nödig sakkunskap i mål af mera speciel natur. Men denna form är utan tvifvel alldeles olämplig. Vittneseden innebär i sjelfva verket ingen förpligtelse för en sakkunnig; ty denne har icke att berätta hvad han »vet händt och sant vara» utan att meddela sitt *omdöme* om konsekvenserna af utredda faktiska förhållanden. Redan ordalagen i den första paragrafen af nämnda kapitel visa, att den sakkunnige är *domstolens biträde vid pröfnngen* af en fråga, till hvilkens bedömande erfordras särskilda tekniska insigter, att han således intager en helt annan ställning till parterna och domaren än vittnet. En lagstiftning i detta